

Det tas forbehold om endringer
ved fremførelsen.

Statsministerens foredrag i Trondheim Handelsstands
Forening fredag 8. mars 1968.

Også i vårt land merker vi for tiden at enkelte næringer og bransjer har slike avsetnings- og lønnsomhetsproblemer at det begynner å gjøre seg gjeldende en viss uro for deres stilling, så vel på kortere som på lengre sikt. Et uttrykk for denne uro er f.eks. en artikkel^{av} dr. ing. Hans Hygen i Aftenposten 28. februar under tittelen "Tredveårenes problemer spøker i norsk næringsliv". Hygen hevder her at vi i årene som kommer vil få se at selve forutsetningene for norsk næringsliv er i ferd med å svekkes og at vi må finne en ny basis for vår industri.

-2-

Det har gjennom hele 60-årene vært klart at vi til tross for meget tilfredsstillende økonomisk vekst- og sysselsettingsforhold er kommet inn i et konkurranseklima som vil kreve stor tilpassings- og omstillingsevne av bedriftene. Vi har således lenge vært på det rene med at høstningsbrukets tid er forbi i norsk næringsliv, at de naturgitte fortrinn vi har hatt for eksportproduksjon på sentrale områder stadig svekkes, og at ekspansjonen i fremtiden derfor må skje på nye, teknisk avanserte områder hvor dyktigheten er utslagsgivende. I tillegg kommer de skjerpede kår som vår tidligere såkalte hjemmeindustri har fått, som følger av liberaliseringen av vår utenrikshandel. Konkurransen fra produksjon som skjer i land med lavt lønnet arbeidskraft

tiltar også i takt med forbedringen i transportteknikken.

Endringer i forutsetningene for produksjon og salg er noe næringslivet alltid har vært underkastet. Ser vi tilbake, vil vi finne mange eksempler på at næringer og bransjer har fått sine arbeidsforhold og fremtidsperspektiver temmelig radikalt forandret. Det nye i dagens situasjon er at tilpassingen krever stadig større kapitalinnsats pr. arbeidsplass.

Et grunnleggende spørsmål er vel om norsk næringsliv har et dårligere utgangspunkt for en slik omstillingsprosess enn næringslivet i land vi konkurrerer med. Det er nærliggende i denne forbindelse å tenke på produksjonens sammensetning, disponeringen av våre ressurser, bedriftenes struktur, med mange små og kapitalsvake virksomheter o.s.v.

Disse spørsmål drøftes stadig, men med den stigende aktualitet de synes å få, er det mulig at de burde tas opp til bred debatt i konferanser hvor både næringslivets folk og myndighetene er representert. Man kunne her drøfte hva som kan gjøres for å møte de problemer vi står overfor. Vi må prøve å finne utveier til å øke vår produksjons slagkraft og konkurranseevne. Myndighetene vil gjerne bistå med å tilveiebringe bakgrunnsmateriale for slike konferanser og får jeg & tilslutning til tanken, vil jeg gjerne ta et initiativ. I tilfelle kunne et forsøk i denne retning gjøres allerede i vår.

I år med sterk økonomisk vekst i landet er vi blitt vant til at industrien har stått for en betydelig del av produksjonsøkningen. Veksten i industriproduksjonen har vansligvis vært sterkere enn i næringslivet som helhet. Slik var det imidlertid ikke i 1967.

Etter de foreliggende oppgaver økte produksjonen i industri og bergverk med mellom 3 og 3,5 % i 1967. Tar vi industri og bergverk og kraftforsyning samlet, var produksjonsøkningen 4,5 %. Veksten i bruttonasjonalproduktet i 1967 var 5,3 %, altså 1 % høyere enn for industrien. Sett på bakgrunn av de økonomiske stagnasjonstendenser i de land som utgjør norsk industris viktigste eksportmarkeder, er dette likevel ikke noe dårlig resultat. Når ekspansjonen avtar i de land som er våre største kunder, fører det til at veksten i etter-

spørselen ^{og med} og at konkurranseklimaet skjerpes. Gjennom pund-devalueringen i slutten av 1967 fikk eksportindustrien sine konkurransemuligheter ytterligere svekket.

Selv om norsk industri til tross for disse vanskeligheter maktet å øke eksporten også i 1967, er imidlertid eksportøkningen langt fra tilstrekkelig til å kompensere den stigende import. Underskuddet på varebalansen med utlandet forverret seg i 1967. Vareimporten, eksklusiv skip, steg med ca. 1.100 millioner kr. i fjor og importoverskuddet økte fra ca. 4.500 millioner kr. i 1966 til bortimot 5.100 mill.kr. i 1967. Vareimporten har således vist en foruroligende rask øking, og her har vi antakelig noe av forklaringen på de alvorlige problemer norsk industri står overfor i dag.

Den årlige vekstraten i norsk industri bestemmes ikke bare av hvor mye mer vi hvert år kan få solgt i utlandet av norske industriprodukter. Veksten avhenger kanskje i ennå høyere grad av hvor mye norsk industri hvert år makter å øke sitt salg på det innenlandske marked. Med den sterke vekst i etterspørselen her hjemme i 1967, skulle man forventet en betydelig produksjonsøking for industrien. Men økingen er uteblitt for flere grener. Typiske hjemmeindustrier hadde stagnasjon eller kanskje endog en viss nedgang i produksjonen. Det gjelder nærings- og nytelsesmiddelindustrien, tekstil, bekledning, skotøy og lærvarer. Gummivareindustrien kommer nesten i samme stilling. Hadde hjemmemarkedet kunnet avta flere varer fra disse industrier, ville veksten i den samlede industriproduksjon vært betydelig større også i 1967.

Årsaken til stagnasjonen i ¹ disse industrier finnes for en vesentlig del i hardere konkurranse fra utlandet gjennom økt import. Dette behøver imidlertid ikke å være et varig fenomen, i noen grad kan dette bero på at den langsomme økonomiske vekst ute i Europa har ført til at utenlandske produsenter med større energi har kastet sine øyne bl.a. på det norske marked. Men vi må nok regne med at vi gjennom liberaliseringen av handelen innen EFTA legger vårt hjemmemarked åpent for hårdere utenlandsk konkurranse og at enkelte bransjer må være innstillet på at deres andel av vårt eget marked reduseres. Dette er en utvikling som har foregått helt siden begynnelsen av 1960-årene, men den har etter

hvert fått en fart som synes betenkelig. Vår industri kan oppveie meget ved eksport og det må satses på å få dette til, men det sier seg selv at ethvert tap av marked i Norge er vanskelig å erstatte fordi salg på utlandet krever ekstra mye markedsbearbeidelse, salginnsetts o.s.v. som igjen koster penger og tid.

Utviklingen i selvdekningsgraden for visse typiske hjemmeindustrivarer er ikke lystelig. Av tekstilvarer ble i 1954 52 % av det norske forbruk dekket av vår egen produksjon. I 1967 var de norske produsenters andel gått ned til 42 %. I samme periode gikk de norske produsenters andel av omsetningen av konfeksjonsvarer ned fra 93 % til 70 % og for skotøy fra 95 % til 60-65 %. For sigaretter og vaskepulver foreligger det tall for perioden 1966-67 som viser at de norske produsenters

andel gikk ned fra 100 til ca. 60 % for sigaretter og fra 100 til 80 % når det gjelder vaskepulvermarkedet.

Det er neppe tvil om at norsk industri nå er kommet inn i mer alvorlig situasjon enn vi har hatt siden vi gikk med i EFTA. Kampen om hjemmemarkedet er begynt for alvor. Store utenlandske konserner kan bl.a. gjennom overlegen reklameinnsats gjøre store innhugg i markedet særlig i en tid med overskuddsproduksjon. Vi må gjøre alt vi kan for å bistå norsk industri i denne konkurransekampen, for makter den ikke å opprettholde sitt salg på det norske marked i rimelig utstrekning, vil det kunne bety vanskeligheter med beskjeftigelse og lavere levestandard for oss alle.

Det var ikke bare på denne bakgrunn at jeg i min nyttårstale følte trang til å komme med en oppfordring om å tenke litt mer norsk, men det var selvsagt noe av bakgrunnen. Av reaksjonen har jeg forstått at enkelte har misforstått hensikten. Dette var fra min side ikke noen appell om en så defensiv tenkning og holdning som å foretrekke norske varer bare fordi de er norske. Det vil ingen være tjent med i det lange løp. Gjennom en slik innstilling kan vi bare skape stagnasjon. En offensiv konkurranseinnstilling er vel sporen til all framgang. Ikke desto mindre trenger vi etter mitt skjønn en "Tenk - mer - norsk" - innstilling og den kan vi gi en begrunnelse som er i beste samsvar med våre frihandelstradisjoner.

Det er beklagelig hvis det er riktig som det hevdes fra industrihold at utenlandske varer foretrekkes framfor like gode eller bedre norske fordi de på grunn av sin fremmede opprinnelse anses for "finere". Det er en innstilling vi må ha full anledning til å søke å snu fordi all konkurranse må grunnes på like forhold. Den riktige innstilling må være at det kjøpende publikum - og det er hele folket - vurderer våre egne -produkter hva behovstilpasning - formgivning, pris og kvalitet angår. Vi må ta oss tid og møyen til å undersøke styrke og svakheter sammenliknet med tilsvarende importvarer.

Vi bør også stille oss spørsmålet om det gjøres nok for gjennom reklameinnsats og presentasjon å gi norske varer den samme sjanse hos forbrukerne som tilsvarende varer utenfra.

Det hevdes i blant at det er fordelaktig å markedsføre importvarer på grunn av bestående reguleringer. Hvis det skulle være slik, må vi se på dette på nytt.

Til tross for at vi er inne i en tid med betydelige strukturendringer og omstillingsbehov i norsk industri, synes den tidligere så sterke investeringslyst i industrien å være avtakende. Oppgavene over planlagte investeringer i 1968 viser således at industriinvesteringene for første gang på mange år synes å ville vise en klar nedgang. Dette kan ha flere årsaker. Det er gjennomført bedre avskrivningsregler nettopp for å få forskjøvet mindre presserende investeringer. Men nedgangen kan også være et utslag av at norsk industri har vanskelig for å realisere selv rasjonelt begrunnede investeringer, eller at den bedømmer fremtiden

usikker.

Det er en selvfølge at det er bedriftene som må finne veiene og være ansvarlig for strukturrasjonaliseringen i industrien. Det er derfra både idèene og initiativet må komme. En dyktig ledet bedrift kan ofte, selv under meget vanskelig forhold, finne et nytt grunnlag for å leve videre etter en omstilling. Det er stort sett bare bedriftene og bransjens egne folk som har de praktiske muligheter for å avgjøre hva som kan og bør gjøres.

Det er imidlertid en klar tendens til å trekke myndighetene sterkere inn i arbeidet med å omstille og effektivisere vårt næringsliv. Det er en naturlig og riktig utvikling og myndighetene har både en plikt og et ansvar til å være med å mildne de vanskeligheter som oppstår under

-15-

omstillingsprosessen. Det står her så meget på spill både for enkeltmennesker og for lokalsamfunnene at der må en bredere vurdering til enn den snevert produksjonsmessige.

Når det gjelder industriutvikling, er det f.eks. gjennom offentlig initiativ etablert støttetiltak til forskning, veiledningstjeneste, opplæring og finansiering. Regjeringen behandler disse spørsmål i en stortingsmelding som i dag har passert statsråd. Før der fremmes konkrete forslag om nye tiltak, vil Regjeringen høre Stortingets reaksjon på meldingen.

Det er ikke mulig for meg i dette foredraget å gå inn på de hovedtanker meldingen bygger på eller i detalj redegjøre for de forslag som antydes; jeg får nøye meg med å nevne at målsettingen for den del av industripolitikken

-16-

som angår strukturproblemene går ut på at man skal bidra til:

1. Oppbygging av mer slagkraftige industrielle enheter gjennom fusjoner og konserndannelser.

2. A utnytte vekstmulighetene og den fleksibilitet som ligger i de mindre og mellomstore bedrifter.
3. Økt innsats i salg og markedsføring, herunder oppbygging av salgsorganisasjoner i andre land.
4. Utbygging av en markedsrettet produktutvikling gjennom et aktivt forsknings- og utviklingsmiljø.
5. A sikre et investeringsnivå i industrien som gjør at strukturrasjonaliseringen kan foregå i et tilstrekkelig hurtig tempo.

Av de tiltak Regjeringen tar sikte på å fremme for å følge opp denne målsetting kan nevnes styrkelse av en del av de eksisterende fond. Det vil bli foreslått en tilleggsbevilgning til Hjemmeindustriens omstillingsfond på 3 mill. kroner for 1968 og på statsbudsjettet for 1969 vil det kunne bli aktuelt å foreslå en ytterligere øking av bevilgningen. Virksomheten i Fondet til fremme av forsknings- og utviklings-

arbeider i industrien foreslås utvidet i to retninger. Fondet skal for det første kunne gis adgang til å yte lån til industribedrifter til forprosjekter på samme vilkår som lån til utviklingsprosjekter. Videre vil Regjeringen overveie å gi fondet adgang til å stille garantier for lån til å finansiere oppbygging av produksjons- og salgsapparat for lovende utviklingsprosjekter.

Det vil videre bli foreslått et nytt låneinstitutt etablert som aksjeselskap og med deltakelse fra forretningsbankene, sparebankene, livs- og pensjonsforsikringselskapene samt arbeidsløshetsstrygdens fond. Instituttet forutsettes å bli tilført de nødvendige innlån i første rekke gjennom partialobligasjonsmarkedet. Dette kan tenkes ordnet på flere måter:

1. Ved at instituttet gjøres kredittverdig for egen del i kraft av et egenkapitalsforhold på f.eks. 1:4.
2. Ved samme opplegg som ved Eksportfinans, d.v.s. at forretningsbankene garanterer obligasjonene.
3. Ved statsgaranterte innlån.
4. Ved en kombinasjon av de ovennevnte muligheter.

Regjeringen har ikke på det nåværende tidspunkt villet ta stilling til hvilken av disse mulige løsninger som bør legges til grunn. Dette må være gjenstand for videre forhandlinger.

De spesielle finansieringsoppgaver dette institutt er tiltenkt er:

1. Finansieringsbehov som oppstår i forbindelse med sammenlutning av bedrifter, nyinvesteringer med sikte på ekspansjon, rasjonalisering, produksjonsomlegging o.s.v.

2. Toppfinansiering for svært ekspansive bedrifter der egenkapitaldannelsen tross tilfredsstillende driftsresultater ikke er tilstrekkelig til å holde følge med bedriftens vekst.
3. Finansieringsbehov ved etablering av datterselskaper i utlandet.
4. Finansiering av investering i salgsapparat, varemerker, markeder o.s.v.
5. Finansiering av produktutvikling.

Det er bedriftenes fremtidige inntjeningsevne som i stor utstrekning må danne grunnlaget for en slik kredittgivning, og det er på det rene at der er stort behov for kapitaltilgang som er basert på den kredittverdighet bedriftene har som levedyktige produksjonsenheter.

De tiltak Regjeringen antyder i meldingen kan ikke i seg selv løse de grunnleggende strukturelle problemer i industrien. Det er dyktig ledelse og god innsats fra alle som arbeider i norsk industri som vil være utslagsgivende. Nye og fleksible kredittformer kan være en hjelp i en overgangperiode, men selve kraften bak industriens økonomiske vekst må ligge i en tilstrekkelig inntjeningssevne i bedriftene selv. Det gjelder også at kapitaldannelsen i bedriftene blir tilfredsstillende, slik at en rimelig del av de penger som tjenes inn kan brukes til investeringer og driftskapital.

Siden jeg befinner meg i Trondheim hvor hovedsetet for landets sentrale fiskerorganisasjon befinner seg, vil jeg gjerne berøre noen av de problemer som i den senere tid har meldt seg i en av våre grunnnæringer, fiskeriene. Det er ikke noe nytt at denne næring har vanskeligheter å kjempe med. Det har som alle kjenner til sammenheng med at den i så

høy grad er avhengig av et ustabil naturgrunnlag og at den er så sterkt eksportorientert. I dagens situasjon må vi vel ta med i betraktningen at dette er en gammel næring som strir med tilpassingsproblemer av strukturell art.

Etter en bølgedal omkring 1960, begynte en sterk oppgang i fiskeriene fra 1962 og utover. Fram til 1966 kan en si at vi hadde en sammenhengende oppgang i oppfisket kvantum med stabile eller stigende prisforhold. Førstehåndsverdien til fisker og eksportverdien fra de norske fiskerier steg jevnt og sterkt fra år til år, med 1966 som toppår. Kvantumsmessig fortsatte stigningen også i 1967, som i så måte betegner en absolutt rekord hittil med et totalkvantum på 3,02 millioner tonn. Fiskeeksporten i 1967 nådde opp i 1,7 milliarder kroner som også er et rekordtall. Prisnedgangen i dette året førte

imidlertid til at førstehåndsverdien gikk ned i forhold til året før slik at inntekt til fisker gjennomsnittlig ble noe lavere enn for rekordåret 1966, men omtrent av samme størrelse som i 1965.

Forholdene utviklet seg imidlertid jevnt over ugunstig i løpet av året 1967 og vi er gått inn i 1968 med problemer på mange kanter. Først og fremst er situasjonen preget av vanskelige avsetningsforhold på flere eksportmarkeder. De begynte i sildesektoren, der verdensproduksjonen av sildemel var flerdoblet på få år. For sildemel- og sildoljemarkedene er prisene fortsatt lave, men de har stabilisert seg og er svakt stigende igjen. Selv med den teknisk meget effektive sildeflåte vi har i dag, er det likevel vanskelig for mange å fiske lønnsomt til de priser som sildemelsindustrien nå kan betale.

Som følge av at våre konkurrenter i stort tempo har bygget ut en havgående frysetrølerflåte og tilbudet av frossen filet av høy kvalitet er økt, har vi også møtt vanskeligheter for frossen filet. Vi fikk i fjor omsatt mindre filet og til fallende priser, noe som selvsagt satte tilvirkerne og eksportørene i store vanskeligheter. Gjennom støtteavtalen for fiskeriene mellom Fiskarlaget og staten har man søkt å råde bot på noe av dette ved å stille til disposisjon 12 mill. kroner til såkalte avlastningssalg for å få ut lagrene før de blir for gamle og sikre nytt avtak av fisk. Her er det noen bedring i markedene å spore fra krisen i fjor, men prisene ligger fortsatt lavt.

Det er et kjent ord at en ulykke kommer sjelden alene, og det har våre fiskerier fått oppleve i det siste året.

Borgerkrigen i Nigeria førte til at det praktisk talt ikke eksporteres tørrfisk til Biafra som var hovedmarkedet og bare lite til resten av Nigeria. Resultatet er at vi for tiden ligger med vel 20.000 tonn tørrfisk på lager mot normalt ca. 10.000 tonn, og dette er tørrfisk som ikke kan avsettes på andre markeder. For å bidra til å avhjelpe denne situasjon, har Regjeringen først stilt vanlig kreditt til disposisjon, deretter ble det før årsskiftet stilt 30 mill. kroner som rentefrie lån til tørrfiskprodusentene og tørrfisk-eksportører. Regjeringen har i statsråd i dag fremmet forslag om en ordning med garanti for avsetning av ca. 10.000 tonn tørrfisk av 1968-års produksjon og et oppkjøp i markedet av ca. 7.000 tonn ferdig produsert tørrfisk som i hovedsaken aktes nyttet til humanitær hjelp over FAO eller andre organer og resten oppmales til dyrefôr.

I forbindelse med de vanskeligheter som har oppstått i fiskeriene er Regjeringen blitt bebreidet for ikke å handle raskt nok og for at tiltakene ikke går langt nok i å etterkomme de krav og ønsker om støttetiltak som blir fremmet. Det sier seg imidlertid selv at staten bare kan avhjelpe en del av de vanskeligheter som skyldes at eksportmarkedene svikter, fallende priser eller feilslått fiske. Regjeringen har imidlertid ansett det som sin plikt å medvirke til å holde produksjonen i gang så langt dette er mulig under de rådende konjunkturførhold, og hittil viser også produksjonstallene at både fiske og fiskeindustri har kunnet holde virksomheten oppe på et høyt nivå. Man må også være klar over at en del av de problemer som er oppstått i avsetningsapparatet skyldes uoverensstemmelser mellom fiskerne og kjøperne om prisene. Etter den ordning vi har, er det

fiskernes salgslag som i siste omgang fastlegger prisene på førstehåndsomsetningen. Man må basere seg på at de ansvarlige organisasjoner i næringen kommer fram til prisavtaler som er rimelige både overfor fisker, tilvirker og eksportør.

Så kompliserte som mange av vanskelighetene i fiskerinæringen er, kan man ikke vente at løsninger kan finnes fra den ene dag til den andre. Man må også ta i betraktning at det dreier seg om betydelige uttellinginger over statsbudsjettet til denne næringen allerede, for inneværende avtaleperiode som utløper pr. 31. mai i år er det bevilget i alt 195 mill. kroner. Med et stramt budsjett er det begrenset hva Regjeringen her kan anvende av nye støttemidler, og den plikter også å overveie nøye om de tiltak som kreves gjennomført er hensiktsmessige. Jeg vil også gjerne føye til at Regjeringen er sterkt opptatt av å få utformet støtte-

tiltakene i fiskerinæringen på en slik måte at de ikke bare avhjelper dagens akutte vanskeligheter, men også virker fremmende på næringens interesser på lengre sikt. Det er også enighet mellom staten og Norges Fiskarlag om at støtte-tiltakene skal utformes slik at de medvirker til en rasjonell utvikling i næringen som helhet.

I sildefiskeriene har vi på grunn av de gode lønnsomhetsforhold i de foregående år fått en stor og moderne snurpeflåte som mange mener er blitt for stor i forhold til fiskemulighetene og avsetningsforholdene.

I torskefiskeriene har vi den situasjon at de andre store fiskerinasjoner er i gang med en kraftig utbygging av sin frysetrålerflåte. Dette er fartøyer av en slik størrelsesorden og med en slik utrustning at de kan drive globalt

fiske. De representerer antakelig et teknisk gjennombrudd av samme art som ringnotfisket. Dersom det også skulle vise seg å være et økonomisk gjennombrudd, kan det komme til å rokke ved selve grunnlaget for vårt fiske.

Det er ikke enkelt å gi noen oppskrift på hvordan våre fiskeriproblemer på lengre sikt skal løses. Her er en utvikling i gang i næringen selv, og de fleste av problemene kan bare løses gjennom et kontinuerlig arbeid over noen tid, og i hovedsak er det her som ellers næringen selv som må ta fatt på oppgavene for å finne de praktiske løsninger.

Generelt må vi kunne si at det er behov for en sterkere innsats i markedsføringen av våre fiskeprodukter og i produktutviklingen med sikte på bedre utnyttning av råstoffet til mer høyverdige produkter. Her har vi en utfordring som det er mulig å gjøre noe ved og som hittil

har vært viet for liten oppmerksomhet. Her må det et samarbeid til mellom alle ledd i næringen, fra de som fisker via tilvirkerne til eksportørene. I denne sammenheng kan man vel også reise et spørsmål om organisasjonsforholdene i næringen er så rasjonelle som de burde være under de nye forhold.

Disse spørsmål drøftes innen fiskeriene og mellom myndighetene og fiskernes organisasjoner. Likevel kunne det være nyttig å sammenkalle en kontaktkonferanse hvor alle ledd i næringen er representert. Hvis det skulle bli tilslutning til denne tanke, vil Regjeringen gjerne ta initiativet til den og i samarbeid med fiskernes, tilvirkernes og eksportørenes organisasjoner bidra til å skaffe et bakgrunnsmateriale for konferansen som i tilfelle

antakelig bør holdes ut på høsten en gang. Sammen med annet materiale burde den kunne gi et godt grunnlag for utforming av retningslinjer for fiskeripolitikken. Den ville også kunne bidra til å kaste lys over de vanskeligheter fiskerieringen og dermed de berørte distrikter kjemper med. En slik konferanse bør i tilfelle arrangeres i Nord-Norge som spiller en så vesentlig rolle i våre fiskerier.

Det er selvsagt ikke bare industrien og fiskeriene som har struktur- og omstillingsproblemer. Det samme gjelder således både landbruk og varehandel, uten at jeg har tid til å gå inn på det her.

Som jeg var inne på tidligere er det en økonomisk grense for hvor sterkt staten kan engasjere seg. Skulle man kunne imøtekomme alle ønsker som er fremkommet om skattelettelser og tilskudd, ville statens finanser endres funda-

mentalt. Den del av statsbudsjettet som i dag går til overføring, altså trygder og støtteordninger, er kommet så høyt at nye tilskuddsordninger vanskelig kan iverksettes uten at staten legger beslag på en stadig større del av nasjonalproduktet. Dette gjør at Regjeringen må vurdere nøye alle krav om økte tilskudd, hvor berettiget enn kravene kan synes.

Løsningen av de problemer for viktige næringer som jeg har festet oppmerksomheten ved vil bli berørt av den markedspolitiske utvikling i Europa. Foreløpig i allfall ser det ut til at vi må se bort fra den brede europeiske markeds-løsning som de nordiske land på noe forskjellig grunnlag har erklært seg interesserte i. Det beste vi synes å kunne oppnå i en overskuelig fremtid er en tilnærming mellom de to markedsblokkene som kan bidra til å dempe skadevirkningene ved splittelsen.

Under Nordisk Råds møte i Oslo nylig tok jeg til orde for at eventuelle initiativ overfor EEC fra de land som har søkt om tilknytning mest mulig bør kanaliseres gjennom EFTA. Dette vant alminnelig tilslutning. Den rekommandasjon som Nordisk Råd vedtok tar sikte på nordisk aktivitet for å bygge ut EFTA. Dette spørsmål vil ved siden av forholdet til EEC og et utvidet nordisk samarbeid, bli et sentralt spørsmål på det nordiske toppmøtet som etter dansk initiativ vil bli holdt i København i april.

Av uttalelser som er falt fra dansk side, ser det ut til at den danske regjering omgås med ganske radikale forslag angående et utvidet nordisk samarbeid. Før disse tanker har vært drøftet nærmere, er det ikke mulig å ta noe standpunkt, men den norske regjering er beredt til å være med å drøfte alle de muligheter som her foreligger. Som kjent var det et

bærende prinsipp i den idēskisse som ble fremlagt på Nordisk Råds møte i Oslo at en utvidelse av samarbeidet skulle være i alle de deltakende lands interesse, d.v.s. at det tas sikte på en vel avveiet pakkeløsning.

Situasjonen i norsk økonomi nå foran avgjørelsen i de store inntektsoppgjørene er at driftsunderskuddet overfor utlandet i 1967 ble 1.340 mill. kroner. Dette er vesentlig mindre enn man regnet med tidligere, bl.a. fordi importtallene i desember var uvanlig lave. Januarimporten viste betydelig øking i forhold til samme måned i fjor, men ser man desember og januar under ett, blir importveksten relativt moderat. Veksten i eksporten har på den annen side holdt seg godt oppe i det siste.

Industriproduksjonen viste tydelige tegn til nedgang i første halvår 1967, men senere har den totalt sett vært stigende etter de sesongkorrigererte tall. Januartallet som nettopp er kommet ^{dog} er svakere enn i de foregående måneder. På plussiden kan nevnes at ordrestatistikken for 4. kvartal tyder på en gunstigere etterspørselsutvikling for bedriftene,

en tendens som vi må håpe vil holde seg. Den registrerte ledighet er fortsatt lav og lavere enn på samme tid i de fleste tidligere år.

Ser man fremover, er bildet likevel preget av usikkerhet, og det er et inntrykk man også får bekreftet av innstillingen som det såkalte Beregningsutvalg, med forskningssjef dr. Odd Aukrust som formann, har avgitt i forbindelse med det pågående inntektsoppgjøret. Det kan gå mot fortsatt god økonomisk vekst og utvikling i vårt land, men vi kan også komme til å oppleve det motsatte. Pendelen synes å kunne slå i begge retninger. Usikkerheten knytter seg for en del til den økonomiske og politiske utvikling ute i verden med den virkning den vil ha for etterspørselen etter våre varer og tjenester, men den knytter seg også - og kanskje i første rekke - til

vårt næringslivs konkurranseevne overfor utlandet.

Gjennomføringen av folketrygden har lagt betydelig økte byrder på bedriftene. Forkortelse av arbeidstiden vil bli en ekstra påkjenning for mange bedrifter som allerede arbeider tungt.

At man ikke får fordeler av dette slag gratis, viser innstillingen fra Beregningsutvalget med all tydelighet. Det opplyses der at bedriftenes utgifter til trygdepremier ble fordoblet i de to årene fra 1965 til 1967, fra vel 1,4 milliarder kroner til knappe 2,9 milliarder kroner - og de vil fortsette å stige. Denne utbyggingen av trygdesystemet har brakt et nytt og viktig element inn i inntektsutviklingen. Trygdepremiene tar så meget at der til lønninger og eierinntekter blir tilsvarende mindre igjen å dele enn det har vært før. Utslagene er så store at Beregningsutvalget

finner det nødvendig å skille skarpt mellom bedriftenes lønnskostnader og hva som kan kalles for utbetalt lønn.

Forutsatt full kompensasjon vil, i følge utvalget, arbeidstidsforkortelsen alene bety en øking i timelønningene på 5-6 %. M.h.t. virkningene av arbeidstidsforkortelsen ellers, tar Beregningsutvalget ikke noe standpunkt til hvorledes den kan ventes å virke på produksjon, kostnader og priser, men har i sine beregninger bygget på at 40 % av arbeidstidsforkortelsen blir kompensert ved økt produksjon pr. timeverk. En slik utvikling betyr, etter utvalgets beregninger, at produksjonsveksten i 1968 blir redusert til ca. 3,8 % mot de 4 - 4½ % som nasjonalbudsjettet forutsetter. Uten en forkortelse av arbeidstiden er det for 1969 regnet med en 5 % produksjonsstigning,

og 4,1 % med forkortelse og tilsvarende produktivitetsøkning. For virkningen av arbeidstidsforkortelsen på prisene, kan et grovt anslag tyde på at den betyr en stigning på ca. 0,9 % fra 1967 til 1968 dersom ikke noe blir kompensert ved økt produktivitet og ca. 0,5 % med 40 % kompensering.

Når det gjelder konkurranseevnen, viser de tall som Beregningsutvalget legger fram at vi i vårt land i de siste par år har hatt en noe sterkere stigning i lønnskostnader pr. produsert enhet enn i de land vi konkurrerer med, mens utviklingen i første halvdel av 1960-årene var gunstigere for Norge. Særlig på bakgrunn av vår utenriksøkonomiske stilling - med betydelig underskudd på driftsbalansen - er det særlig viktig å unngå en kostnadsstigning som ytterligere svekker konkurranseevnen. Det betyr naturligvis ikke at lønningene skal bære denne belastningen alene. Som utvalget understreker,

er lønningene bare én del, om enn en viktig del, av de samlede produksjonskostnader.

Nå vil det vel alltid være slik at man står overfor et noe variert bilde også når det gjelder konkurranseevnen, ikke alle bedrifter og næringer er like hardt presset. Men alt i alt er det nok ikke mange som i dag har noe særlig å gå på. Eierinntektene både i de importkonkurrerende og i de eksportkonkurrerende næringer gikk tilbake, regnet i faste priser, både fra 1965 til 1966 og fra 1966 til 1967. Denne utvikling tyder på at næringslivet kan komme i en særdeles vanskelig stilling ved en ytterligere svekkelse av vår konkurranseevne.

I min pressekonferanse nylig uttalte jeg at kravet om inntektstillegg på 15 - 20 % er urealistiske om man vil gjøre

seg håp om å mestre prisutviklingen så noenlunde. Beregningsutvalget har en interessant tabell når det gjelder å beregne virkningene på priser, inntekter og inntektsfordeling av forskjellige alternative oppgjør. Jeg skal her bare nevne et enkelt tall, nemlig prisvirkningen av lønnsforhøyelser. Etter tabellen gir en øking på 10 % i lønningene pr. årsverk isolert sett en stigning i prisnivået på 4,7 % eller 6 poeng på konsumprisindeksen. Selv om man naturligvis har grunn til å regne med at en betydelig produktivitetsvekst i tiden fremover i tilfelle ville oppveie en del av dette, viser det etter mitt skjønn at det er umulig å bevare et noenlunde stabilt prisnivå om man skulle gi inntektsforbedringer på 10 - 20 % eller mer.

I de uttalelser som er falt om inntektsoppgjørene fra regjeringshold er det alltid poengtert at oppfordringen til

å gjennomføre et oppgjør i pakt med de økonomiske forutsetninger som foreligger er rettet til alle grupper i vårt samfunn. En slik oppfordring har Regjeringen plikt til å komme med ikke minst fordi den på mange måter er en part i oppgjørene. Det forlanges f.eks. at den skal legge til rette forholdene for mest mulig stabile priser, slik at de inntekts tillegg som gis ved oppgjørene ikke spises opp av prisstigning. Myndighetene har også hensyn å ta til utenriksøkonomien som representerer ett av våre alvorligste problemer.

Inntektsoppgjørene spiller en så avgjørende rolle for mulighetene for å stabilisere prisene at det er umulig å sikre en rimelig prisbalanse uten at alle de deltakende grupper i oppgjørene viser realitetssans og måtehold.

Ved å unnlate å devaluere den norske kronen i fjor høst

unngikk vi å få en betydelig prisstigning gjennom importprisene. Dette ble gjort til tross for at man visste at deler av næringslivet ville få til dels betydelige problemer ved at deres konkurranseevne på denne måten ble svekket. Dette er det også på sin plass å fremheve i forbindelse med det pågående oppgjør. Vi er i den stilling at vi alle er i samme båt fordi det er den samme produksjon vi alle skal leve av. Det betyr at vi i sterkere grad må tenke på arbeidsplassenes sikkerhet og en stabil og god beskjeftigelse.

Innstillingen fra Beregningsutvalget er under trykning og vil snart bli offentliggjort. Hvis det er noen som har ventet at innstillingen skulle gi løsningen på vårens pris- og inntektsoppgjør, og et direkte svar på hvor store inntektsforbedringer til de forskjellige grupper som det er plass for innenfor produksjonsveksten, vil de nok bli skuffet.

Dette var ikke utvalgets oppgave, men innstillingen vil bli et sentralt dokument i alle drøftelser omkring inntektsoppgjøret og i den offentlige debatt om disse spørsmål. Utrederne har gjort et meget godt arbeid.

Jeg begynte med å henvise til den uro som gjør seg gjeldende for fremtiden i enkelte deler av vårt næringsliv. Selv om vi står overfor problemer, må vi ha lov til å tro at vi ikke vil møte dem vi hadde i 30-årene. Det som preger norsk økonomi i øyeblikket er et for sterkt press på ressursene totalt sett, et stramt arbeidsmarked og sterke tendenser til prisstigning. Fortsetter vanskelighetene for vårt næringsliv, kan dette selvsagt endre seg. Med den store innsikt man nå har om økonomiske årsakssammen-

henger og det internasjonale samarbeid om økonomisk politikk må vi kunne regne med at vi vil være i stand til å mestre problemene bedre enn tidligere og unngå de store konjunktursvingninger som da forekom.